

TARTU ÜLIKOOL

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Ajaloo ja arheoloogia instituut

Tauri Einberg

**Germaani päritolu pealike poliitika suunitlus ning lojaalsus
Rooma keisririigile Arbogastese, Stilicho ja Alarici näitel**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: dotsent Mait Kõiv

Tartu 2017

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Ülevaade pealike esiletõusust ja tegevusest.....	6
1.1. Arbogastes.....	6
1.2. Stilicho.....	9
1.3. Alaric.....	14
2. Pealike toetusbaasi ja motiivide analüüs.....	18
2.1. Arbogastes.....	18
Taust ja toetusbaas.....	18
Poliitika suunitlus ja lojaalsus.....	18
2.2. Stilicho.....	21
Taust ja toetusbaas.....	21
Poliitika suunitlus ja lojaalsus.....	22
2.3. Alaric.....	25
Taust ja toetusbaas.....	25
Poliitika suunitlus ja lojaalsus.....	26
3. Üldjärelused.....	29
Kokkuvõte.....	31
Summary.....	33
Kasutatud allikad ja kirjandus ning lühendid.....	35
Algallikad.....	35
Sekundaarkirjandus.....	35
Lühendid.....	35

Sissejuhatus

Antud töö eesmärgiks on uurida germaani päritolu pealike huvisid ja nende lojaalsust Rooma keisririigile hilise keisririigi perioodil. Varasemad uurimused on valdavalt keskendunud germaani pealike Rooma teenistusse värbamise põhjustele ning on uuritud, milline oli Lääne-Rooma sõjaväe barbariseerumise osatähtsus riigi kokkuvarisemisel. Käesolev töö võtab vaatluse alla pealike motiivid, toetusbaasi ja päritolu ning üritab analüüsida, mil määral olid need tegurid omavahel seotud ning kuidas mõjutasid need pealike lojaalsust Rooma riigile. Et vältida laialivalgumist, keskendub töö kolmele germaani päritolu pealikule: Arbogastesele, Stilichole ja Alaricile.

Tööhüpoteesina eeldan, et Rooma ühiskonnaga tugevamini integreerunud pealikud olid riigile lojaalsemad kui need pealikud, kes tegutsesid vaid Rooma liitlastena ja polnud impeeriumi ühiskonnaga tugevalt seotud.

Olulisimad allikad antud teema kohta on Zosimuse „Historia Nova“ ja Claudianuse panegüürikad, mis esitavad pealike tegevust ja selle tagamaid puudutava põhinarratiivi. Historia Nova koosneb kuuest raamatust ning käsitleb Rooma keisririigi ajalugu alates Augustusest, aga varane keisririik (Augustusest Diocletianuseni) on kaetud põgusalt ning teose põhifookus on 4. ja 5. sajandi sündmustel. Zosimus oli kreeka ajaloolane, kes koostas Historia Nova aastatel 491-518. Et Zosimus pole kaasaegne autor, kasutab ta erinevaid allikmaterjale. Kirjeldamiseks perioodi 238-270 tugineb Zosimus Dexippusele, kreeka ajaloolasele, kes elas 3. sajandil. Aastad 270-404 põhinevad 4. sajandil elanud kreeka sofistil Eunapiuse tekstidel. Viimane periood (407-410) põhineb Olympiodorose, 5. sajandi alguses tegutsenud ajaloolase teostel. Dexippuse, Eunapiuse ja Olympiodoruse teostest on paraku säilinud vaid üksikud fragmendid, mistõttu tuleb tugineda Zosimuse kirjutatule. Teosesse tuleb suhtuda allikakriitiliselt, uurimisel tasub arvestada asjaoluga, et Zosimus oli paganliku usu pooldaja ning suhtus sellest tulenevat kristlastesse halvaksapanuga, näiteks mõistab ta hukka Constaninus Suure ja Theodosiuse ning näeb neid nõrkade ja ebakompetentsete valitsejatena, kes ei sobinud riiki juhtima. Siiski tuleb Zosimuse tekste uurida, kuna Historia Nova on üks väheseid mittekristlikke allikaid, mis uuritavat perioodi käsitleb, ning teos põhineb siiski kaasaegsete ajaloolaste kirjutatud tekstidel.

Claudianus oli 4. sajandi lõpu poeet Honoriusi õukonnas, kes kirjutas oma teosed vahemikus 395-404. Seega on Claudianuse puhul tegu Stilicho ja Alarici kaasaegsega, mis lisab tema kirjutatule oluliselt väärtust. Samas on Claudianuse tekstide puhul tegu panegüürilise luulega

ning autor oli Stilicho ja Honoriusse teenistuses, mistõttu tuleb tema teoste puhul olla tähelepanelik võimalike liialduste suhtes. Näiteks nimetab Claudianus 402. aastal toimunud Timavuse lahingut Stilicho hiilgavaks võiduks, kuigi Alaric suutis pärast lahingut taanduda ja ohustas Rooma riiki veel edaspidigi.

Lisaks on kohati tuginetud Jordanese *Geticale*, eriti seoses Alariciga. *Getica* puhul on tegu gooti rahva ajaloo, mille Jordanes pani selle kirja 6. sajandi keskpaigas. Tema põhiliseks allikaks oli 5. sajandi lõpus elanud Cassiodoruse gootide ajalugu, mis pole meieni säilinud. *Geticasse* tuleb samuti suhtuda ettevaatlikult, kuna Jordanes ja Cassiodorus kirjutavad mõlemad Alaricist rohkem kui 100 aastat hiljem. Lisaks pani Cassiodorus oma gootide ajaloo kirja gooti kuninga Theoderici teenistuses, mistõttu teeb ta kohati liialdusi, mis võisid üle kanduda ka Jordanese tekstidesse. Samas annab Jordanese materjal küllaltki unikaalse, gootide poolse perspektiivi, mistõttu on allikal väärtus olemas.

Mõningate vastuoluliste sündmuste analüüsimisel on tuginetud ka varakristlikele autoritele. Seda näiteks selleks, et keiser Valentinianus II surmaga seoses välja tuua võimalikult erinevaid perspektiive ja vaatekohti. Kristlikest autoritest on kasutatud Ambrosiuse, Orosiuse, Aquielia Rufinuse, Florentiuse ja Philostorgiuse teoseid. Ambrosius, Aquielia Rufinus ja Orosius olid uuritava perioodi kaasaegsed ning elasid kõik 4. sajandi lõpul. Kuigi need kirjutised sisaldavad valdavalt kirikuajaloo seotud informatsiooni, pakuvad nad kohati infot ilmalike ajaloosündmuste kohta. Näiteks on säilinud Ambrosiuse järelhüüe Valentinianus II'le ning Rufinuse kirjad näitavad, et keisri surm oli ka kaasaegsete jaoks segane ning juba toona polnud selge, kas Valentinianus II tegi enesetapu või mõrvati. Philostorgius kirjutas hiljem, arvatavasti 5. sajandi esimesel poolel, kuid ta annab Arbogastese kohta olulist infot. Näiteks mainib Philostorgiuse otseselt Arbogastese frangi päritolu. Gregorius Florentinus on kasutatavatest kristlikest autoritest kõige hilisem ning tema teos *Historiae Francorum* on kirja pandud 6. sajandi teisel poolel. Kuigi ta pole kaasaegne autor ning tema teos keskendub rohkem Merovingide dünastia ajaloo uurimisele, pakub tema kirjutatu pisut infot Arbogastese frankide-vastaste sõjakäikude kohta.

Sekundaarkirjandust on kasutatud selleks, et tuua teemade üle arutamisel välja teiste ajaloolaste seisukohti ja järeldusi. Näiteks Alarici päritolu üle arutlemisel on toetunud Heatherile, kes uurib oma teoses „Goths and Romans“ Rooma impeeriumi ja gootide vahelisi suhteid. Sealjuures peatub ta ka Alaricil ning arutleb Alarici päritolu ja sotsiaalse positsiooni teemadel. Blockley, kes on teoses „The Cambridge Ancient History Volume 13: The Late Empire, AD 337-

425“ uurinud Theodosiuse poegade valitsusaegu, on ühtlasi arutlenud Stilicho motiivide ja eesmärkide üle, lisaks on ta enda narratiivis analüüsinud Alarici motiive. Hughes lahkab enda raamatus „Stilicho: The Vandal Who Saved Rome“ Stilichot kui valitsejat ning annab talle omapoolse hinnangu. Croke on põhjalikult arutlenud Valentinianus II surma ja Eugeniuse trooniletuleku teemadel ning on üritanud välja selgitada, milline oli Arbogastese võimalik roll. O’ Flynn’i teos uurib barbaritest pealike valitsusaegu ning toob üsna hästi välja Valentinianus II ja Arbogastese vahelised konfliktid. Kohati on sekundaarkirjandust kasutatud ka selleks, et pakkuda lisainformatsiooni, näiteks Eltoni kirjelduse puhul Lääne-Rooma sõjaväe struktuuri kohta ning Friell’i ja Williams’i käsitlus Theodosiuse värbamispoliitika kohta.

Töö on jaotatud kolmeks peatükiks, esimene annab ülevaate pealike esiletõusust ja tegevustest ja on jaotatud kolmeks alapeatükiks, iga pealik moodustab eraldi alapeatüki. Teine peatükk keskendub pealike toetuse ja motiivide analüüsile ning koosneb samuti kolmest alapeatükist. Kolmas peatükk koondab teises peatükis tehtud analüüsi ühtseks tervikuks.

1. Ülevaade pealike esiletõusust ja tegevusest

1.1. Arbogastes

Arbogastese lapsepõlve ja päritolu kohta on vähe teada, allikad ütlevad, et tegu oli franki päritolu mehega.¹ Tema sugulastest on teada näiteks tema onu Flavius Richomeres, kes oli kuulus frangi päritolu väeülem Lääne-Rooma armees. On teada, et u. 370. a. paiku astus ta keiser Gratianuse teenistusse ning tegi läbi küllaltki kiire tõusu – 380. aastal saatis Gratianus Arbogastese üheskoos enda *magister militum*'i Bautoga appi Theodosiuse I'le, Ida-Rooma keisrile, võitluses gootide vastu. Kampania oli edukas ning Lääne-Rooma armeel õnnestus goodid Makedooniast ja Tessaaliast välja suruda, sõda lõppes 382. aastal vaheerahu sõlmimisega.² Niisiis oli Arbogastes suutnud tõusta 10 aasta jooksul Gratianuse sõjaväe ladvikusse.

Keiser Gratianus hukkus 383. aastal pärast allajäämist usurpaator Magnus Maximusele, Britannia sõjaväelasele, kes võttis pärast Gratianuse surma endale *augustus*'e tiitli. Pärast Gratianuse surma astus Arbogastes Theodosius I teenistusse. Esialgu Theodosius Maximust ei rünnanud ning tõi põhjenduseks asjaolu, et kodusõda mõjuks riigi mõlemale osale hävitavalt. Maximuse valitsusaeg ei kestnud kuigi kaua. 387. aastal tungis ta Itaaliasse eesmärgiga enda võimuala laiendada ning Theodosius otsustas reageerida otsustavalt ning saatis oma peamiselt barbaritest koosnevad väed Maximust purustama. Sõjakäik oli edukas ning Maximus sai 388. aastal Poetovio lähistel lüüa. Vägede eesotsas olid Theodosiuse barbaritest väejuhid, kelle hulka kuulus ka Arbogastes. Theodosius lasi Maximuse hukata, peatselt tapeti ka usurpaatori poeg Victor, Theodosiuse käsul ja Arbogastese eestvedamisel. Ametlikult Theodosius I võimu läänes endale ei haaranud, uueks *augustus*'eks Lääne-Rooma impeeriumis sai endise keisri Gratianuse noorem vend Valentinianus II. Uue keisri reaalne mõjuvõim oli aga väga piiratud ning tegelikult haaras võimu Arbogastes.³

Arbogastes osutus võimu kindlustamisel väga võimekaks, peagi võttis ta endale tiitli *magister militum in praesenti* (vägede kohalolev ülemjuhataja). Tema positsiooni tugevust näitas juba siis asjaolu, et kuigi üldine Lääne-Rooma tava nägi ette vähemalt kahe *magister militum*'i määramist,⁴ pidas Arbogastes ametit üksi. Valentinianus II ei usaldanud ega toetanud oma regenti, mida näitab asjaolu, et Valentinianus pöördus korduvate abipalvetega

---

¹ Zosimus. 4. 53.

² Ibid. 4. 33.

³ Ibid. 4. 53.

⁴ Sabin, P., Wees, H., Whitby, M. The Cambridge History of Greek and Roman Warfare. Volume 2. Rome from the Late Republic to the Late Empire. Cambridge University Press, 2007. Lk 274.

Konstantinoopolisse Theodosiuse poole, et viimane Arbogastese suhtes midagi ette võtaks.⁵ On teada, et ta pöördus abipalvetega ka Aquileia Rufinuse, Milano piiskopi poole.⁶ Valentinianus II enda mõjuvõim oli tollal äärmiselt piiratud, sõjavägi oli Arbogastese kontrolli all ning väejuhil oli õnnestunud paigutada Valentinianuse õukonda mitmeid nuhke ja usaldusaluseid, mis tõenäoliselt süvendas imperaatori negatiivset suhtumist asevalitsejasse. Valentinianusel oli ka põhjust Arbogastest karta – 391. aastal ollevat Arbogastes tapnud keisri jalge ees imperaatori sõbra Harmonianuse.⁷ Viimane oli kuuldavasti altkäemakse vastu võtnud, kuid juhtum näitab siiski, et keisril oli riigis toimuva suhtes väga vähe kaasa rääkida.

392. aastal jõudsid pinged haripunkti. Zosimuse järgi olla Valentinianus II käskinud Arbogastesel *erru minna*, viimane aga ei pidanud keisri palveid millekski ning olevat öelnud, et Valentinianus pole talle võimu andnud ega saa seda ka temalt ära võtta. Selle peale olevat Arbogastes keisri palve demonstratiivselt puruks rebinud.⁸ Võimalik, et dramaatiline dokumendi hävitamine keisri silme all on hilisem legend, kuid asjaolu, et Arbogastes jäi oma positsioonile edasi, näitab, et keiser ei suutnud Arbogastest kuidagi tagandada.

Halvad suhted jäid kestma ning halvenesid veelgi. Philostorgiuse järgi olevat Valentinianus üritanud paari kuu pärast Arbogastest kohtumise käigus surnuks pussitada, kuid tapmiskatse ebaõnnestus.⁹ Tapmiskatse võib taas näidata imperaatori meeleheidet ja võimetust Arbogastesest teisiti vabaneda. Õige pea keiser suri ning ei ole teada kuidas, hilisemad autorid on vaielnud, kas tegu oli mõrva või enesetapuga,¹⁰ kuid Valentinianuse kaasegsed autorid ei võtnud surma osas seisukohta, mainides vaid, et surm oli enneaegne ja ootamatu.¹¹ Tõde pole teada – ühelt poolt oli Arbogastesele kasulik tülikast keisrist vabaneda, teisalt aga puudus keisril tegelik mõjuvõim ning ta võis põdeda paranoias tulenevalt depressiooni ja masendust ning mõista, et niipea kui Arbogastes teda enam ei vaja, ta tõenäoliselt sureb, mistõttu otsustas pigem minna vabaturma. Aquileia piiskop Rufinus, Valentinianus II kaasaegne, kirjutas, et tegelikult ei teadnud keegi, mis keisriga täpselt juhtus.¹²

Neli kuud hiljem valiti Arbogastese mõjutustel senati poolt keisriks Eugenius, Arbogastese uus soosik, kes asus Lääne-Roomas valitsema. Arbogastes võttis uue režiimi kindlustamiseks ette

---

⁵ Zosimus. 4. 53.

⁶ Ambrosius. De Obitu Valentiniani. 23.

⁷ O' Flynn, J. M. Generalissimos of the Western Roman Empire. University of Alberta Press 1983. Lk 9.

⁸ Zosimus. 4. 53.

⁹ Philostorgius. 11. 1.

¹⁰ Ibid, Zosimus 4.53., Orosius. 7. 35.

¹¹ Ambrosius. De obitu Valentiniani. 43.

¹² Rufinus of Aquileia. 11. 31.

sõjaretke frankide vastu, kes olid juba Valentinianus II ajal sooritanud rüüsteretki impeeriumi Reini-äärsetele aladele. Arbogastese sõjakäik kujunes edukaks, tal õnnestus taastada kindluslinn Cologne aladel, tegu oli viimase Lääne-Rooma kindlustusega Reini idakaldal. Lisaks suutis ta frankidega sõlmida ametliku vaheahu.¹³

393. aastal andis Theodosius I oma pojale Honoriusele *augustus*'e tiitli, mis seadis Eugeniuse keisritiitli kahtluse alla. Et saada tuge Rooma senaatoritelt, asusid Arbogastes ja Eugenius toetama paganlust Itaalias, taastati kunagine võidualtar¹⁴ ning Itaalia pratorlikuks prefektiks määrati Nicomachus Flavianus, kes asus paganluse taastamise nimel veelgi aktiivsemalt tegutsema. Taastati vanu paganlikke templeid, asuti riiklikult toetama paganlike festivalide pidamisi jne.¹⁵

Lääne-Rooma impeeriumis toimuv oli vastuvõetamatu Theodosiusele ning ta asus koondama endale lojaalseid vägesid ja alustas 394. aastal sõjakäiku. Arbogastes ja Eugenius plaanisid purustada Theodosiuse väed Alpides. Arbogastes kartis, et Theodosius plaanib saata üksused meritsi tema vägede selja taha, mistõttu paigutas suure osa oma vägedest Alpides lõuna poole, mis nõrgestas tunduvalt tema põhiväge. Septembris tungis Theodosius peale ja vastaspoolel kohtusid Frigiduse lahingus. Theodosiuse esmane rünnak ei osutunud edukaks: verise võitluse käigus hukkus palju Theodosiuse teenistuses võidelnud goote, mis sai ka hilisemaks tüliõunaks roomlaste ja gootide vahel. Pärast Theodosiuse taandumist saatis Arbogastes oma väed vasturünnakule, mis kukkus täielikult läbi, kuna Arbogastese väed läksid suure rahasumma eest Theodosiuse poole üle. Arbogastes üritas allesjäänud meestega korraldada Theodosiuse vägedele varitsust, mis ebaõnnestus kuna tuul muutis vibude ja viskeodade kasutamise Arbogastese varitsevate vägede jaoks võimatuks.¹⁶ Peatselt langes Arbogastese ja Eugeniuse laager Theodosiuse vägede kätte. Eugenius vangistati ja hukati, Arbogastes põgenes Alpidesse, kuid mõistis õige pea olukorra lootusetust ning sooritas mõne päeva pärast enesetapu.¹⁷

---

¹³ Florentius. 2. 9.

¹⁴ Ambrosius. Epistula Extra Collectionem. 10. 6.

¹⁵ Williams, S., Friell, G. Theodosius, The Empire at Bay. Yale University Press, 1998. Lk 115.

¹⁶ Orosius. 2. 35.

¹⁷ Zosimus. 4. 58.

1.2. Stilicho

Stilicho sündis u. 359 aastal. Ta isa oli vandaali päritolu Rooma sõdur ning ema provintsiiaalpäritoluga roomlanna. Tema vanemate kohta pole eriti midagi teada, aga on spekulatsioonid, et ta ema oli tõenäoliselt kõrget päritolu, vastasel korral oleks Stilicho hilisem tõus olnud keeruline. Stilicho liitus keiser Theodosius I valitsusajal Rooma armeega ning võitis kiirelt keisri usalduse, näiteks 383. aastal saatis imperaator ta Pärsia kuninga Shapur III õukonda rahuläbirääkimisi pidama. Rahukõnelused olid edukad ning Stilicho ülendati *comes stabuli* ametikohale, hiljem ka veel väejuhiks (*magister militum*). Keisri usaldust Stilichosse näitab asjaolu, et ta korraldas Stilicho ja oma adoptiivõetütre Serena abielu, luues sellega sugulussidemed oma suguvõsa ja Stilicho vahel. Abielust sündisid poeg Eucherius ja kaks tütar – Maria ja Thermantia.¹⁸

Pärast Lääne-Rooma keisri Valentinian II surma 392. aastal vallandus eespool juba nimetatud konflikt Ida-Roomat valitseva Thodosiuse ja uue Lääne-Rooma keisri Eugeniuse vahel. Theodosius nägi Eugeniust mittelegitiimse valitsejana ning pretendeeris ise lääneproviintside valitseja tiitlile. Tüli lõppes 394. aastal aset leidnud Frigiduse lahinguga, kus Theodosius saavutas otsustava võidu, võttis endale Lääne-Rooma keisri tiitli ning liitis impeeriumi ühtseks tervikuks. Stilicho osales samuti lahingus ja oli üks Theodosiuse komandöridest. Arvatavasti õnnestus tal taas keisrile muljet avaldada, sest pärast lahingut määras Theodosius ta oma alaealise poja Honoriuse asevalitsejaks. Keiser ise suri mõned kuud hiljem 395. aastal ning impeerium jagunes tema kahe poja vahel: idas sai valitsema vanem poeg Arcadius ning läänes sai keisri tiitli 10-aastane Honorius, kelle asemel asus tegelikult valitsema Stilicho, võttes endale *magister utriusque militiae* (mõlema väe isand, nii jala kui ratsaväe ülemjuhataja) positsiooni.¹⁹ Idaproviintides kerkis reaalseks võimukandjaks Rufinus, *praefectus praetorio* (praetoorlaste prefekt, kõrge administratiivne positsioon). Pea kohe pärast Theodosiuse surma hakkasid suhted uute asevalitsejate vahel halvenema. Stilicho väitis, et Theodosius oli oma surivoodil palunud tal olla ka Arcadiuse asevalitseja, Rufinus ei soostunud aga võimu idas loovutama ning hoidis Arcadiust kindlalt oma mõju all.²⁰

Kahe mehe vaheline võimuvõitlus sai aga lahenduse juba 395. aastal. Nimelt hakkasid Balkanil mässama goodid, kes olid Theodosius I ajal saanud endale asualaks Alam-Möösia (Põhja-Bulgaaria) provintsi. Vastutasuks pidid nad sõja puhkemisel keisrile appi tulema. Kui keiser

---

¹⁸ Hughes, I. Stilicho: The Vandal Who Saved Rome. Pen & Sword Military, 2010. lk 20-28.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Zosimus. 5. 1.

Theodosius I võitles Eugeniusega Lääne-Rooma keisri tiitli eest, osalesid goodid samuti konfliktis. Sõjaretke käigus olid goodid aga kandnud kõige raskemaid kaotusi ning see põhjustas nende seas suurt rahulolematust, goodid leidsid et keiser oli nad reetnud ning lasi gootidel lahingus surra selleks, et goote otseselt nõrgestada. Seetõttu tõusid goodid üles ning valisid endale juhiks Alarici. Goodid rüüstasid Traakiat (territoorium Istanbulist läänes) ja Makedooniat ning tungisid ka Kreekasse.²¹

Stilicho proovis Alarici ülestõusu enda huvides ära kasutada. Tema eeliseks oli see, et Eugeniuse purustamiseks idaprovintsidest läände liikunud väed olid jätkuvalt Itaalias tema kontrolli all. Ülestõusu mahasurumise eesmärgil valmistus ta neid isiklikult tagasi viima, lootes seeläbi võita Ida-Rooma keisri Arcadiuse poolehoid ning saada asevalitsejaks nii Ida- kui Lääne-Roomas. 395. aasta septembris ületas Stilicho ilma Ida-Rooma keisri loata Aadria mere ning piiras Alarici väed Peloponnosose poolsaarel Pholoi lähistel ümber. Järgnevalt juhtunu osas on Zosimus ja Claudianus eriarvamustel, Zosimuse järgi kaotas Stilicho oma vägede üle kontrolli ning need asusid Kreekat rüüstama.²² Claudianus aga väidab, et Rufinus andis Stilichole käsu idaprovintside väed koheselt Konstantinoopolisse saata, mistõttu Stilichol polnud piisavalt jõudu, et Alarici lahingus lüüa, ning ta pidi tõmbuma tagasi Itaaliasse.²³ Kindlalt on aga teada see, et idaprovintside leegionid liikusid tagasi Konstantinoopolisse ning Stilicho ise taganes Itaaliasse.

Konstantinoopolisse suundunud väed mõrvasid aga neid linna tervitama saabunud Rufinuse koheselt. Kuigi tegu võis olla Stilicho kavandatud vandenõuga, ei olda selles siiani kindlad. Võimaliku initsiaatorina nähakse ka eunuhh Eutropiust, kes suutis üsna kohe keisri üle oma mõjuvõimu kehtestada. Eutropius oli võimul kuni 399. aastani, mil sattus ebasoosingusse ning hukati ja sisulise võimu riigis haaras endale keisri naine Eudoxia.

Pärast Stilicho taandumist jätkas Alaric Kreeka rüüstamist. Rüüsteretk oli Zosimuse sõnul niivõrd ulatuslik, et ainult Ateena ja Teeba pääsesid laastamistõöst. Stilicho otsustas uuesti sekkuda ning saabus 397. aastal uue armeega Kreekasse. Kuigi Claudianuse järgi oli Stilicho jälle Alarici ümber piiranud ning oleks võinud ta kerge vaevaga purustada, lasi ta Alaricil hoopis taanduda Epirusesse (Kreeka loodeosas Aadria mere ääres) ning lahkus ise samuti Itaaliasse.²⁴ Jällegi pole täpselt teada, miks Stilicho Alaricil taas taanduda lasi. Zosimus jätab

---

²¹ Zosimus. 5. 6.

²² Zosimus. 5. 7.

²³ Claudianus. In Rufinum Liber Secundus. 186-196.

²⁴ Ibid.

oma tekstis sõjakäigu mainimata, Claudianus väidab et Arcadius käskis taaskord Stilicho taanduda.²⁵ Alaric jätkas oma laastamistööd 398. aastani, mil Ida-Rooma valitsus andis talle reaalse ametikoha Ida-Rooma administratsioonis. Pole teada, mis tiitliga täpselt tegu oli, aga arvatakse et talle anti tol hetkel vakantne *magister militum per Illyricum*'i positsioon (sõdurite isand Illüürias [Balkani lääneosa], kõrge ametikoht sõjaväelises hierarhias). See muutis Stilicho sõjakäigu mõttetuks, kuna Alaricist sai selle otsusega Ida-Rooma impeeriumi alam ning ülestõus lõppes.

Stilicho ekspeditsiooni tulemuseks oli aga kahe keisririigi suhete järsk halvenemine. Võimalik, et teda nähti idas kui võimuahnet barbarit. Ida-Rooma senat kuulutas Stilicho 397. aastal avalikuks vaenlaseks ning Eutropiusel õnnestus enda poolele meelitada Gildo, Lääne-Rooma keisririigi Aafrika provintsi (Alžeeria ja Tuneesia) haldaja, kes andis oma provintsi hoopis Ida-Rooma keisri valitseda. Et Aafrika provintsi oli põhiline Rooma leivaviljaga varustaja, pidi Stilicho tegutsema otsustavalt. Vastusammuna saatis ta 398. aastal Masezeli, Gildo venna, Aafrikat tagasi vallutama ning sõjaretk oli edukas.²⁶ Samal ajal kindlustas Stilicho oma positsiooni keisri õukonnas, pidas läbirääkimisi senatiga ning korraldas keiser Honorius ja oma tütre Maria vahelise abielu. 400. aastal kuulutati ta ka konsuliks. 400. aasta alguses oli Stilicho sisuliselt oma mõjuvõimu tipul, tal olid tugevad sidemed keisriga ning teda toetasid senat ja keiserlik administratsioon.²⁷

402. aastal tungis Alaric Itaaliasse, arvatavasti Arcadiuse heakskiidul, ning suutis võita Lääne-Rooma sõjaväge Timavuse jõe lähistel Põhja-Itaalias. Stilicho oli samal ajal Gallias ning tegeles piiriäärsete barbarite rüüsteretkedega ning uute vägede värbamisega. 402. aastal jõudis ta uue sõjaväega Itaaliasse ning võitles Alariciga Pollentia lahingus. Kuigi Claudianus nimetab lahingut Itaalia päästmiseks,²⁸ ei saa selles päris kindel olla, sest Alaricil õnnestus edukalt taanduda ja Stilicho lasi pärast lahingut keisri enda ja riigi administratiivse keskuse viia Mediolanumist Ravennasse, mis oli tunduvalt paremini kaitstav linn. See näitab, et Stilicho ei olnud pärast lahingut sugugi kindel oma suutlikkuses Põhja-Itaaliat kaitsa. Lisaks tõi Stilicho pärast lahingut Itaaliasse Reini jõge ja Britanniat kaitsvad leegionid, ilmselt sooviga Itaalia

---

²⁵ Claudianus. De Bello Gothico. 516-560.

²⁶ Zosimus. 5. 11.

²⁷ Claudianus. De Consulatu Stilichonis. I., Cameron, A., Garnsey, P. The Cambridge Ancient History Volume 13: The Late Empire, AD 337-425. Cambridge University Press, 1997. lk 118.

²⁸ Claudianus. De VI Consulatu Honorii. 127-130.

kaitset tugevdada. Samal ajal tõi tõsiasi, et Alaricil oli õnnestunud põgeneda, kaasa Stilicho prestiiži nõrgenemise.²⁹

405. aastal ületas idagootide hõim Radagaisuse juhtimisel Alpid ning saabus Põhja-Itaaliasse. Stilicho õnneks jagunes aga sissetungijate vägi kolmeks ning tal õnnestus idagootide juhi Radagaisuse juhitud sõjavägi purustada. Radagaisus ise võeti vangi ja hukati Roomas. Pärast idagootide purustamist proovis Stilicho tuua Illüüria provintsi Lääne-Rooma kontrolli alla, põhjuseks oli nähtavasti asjaolu, et Illüüria oli üks põhilisi leegionäride värbamiskohti. Selle täielik kontrollimine oleks võimaldanud värvata nõrgenenud sõjaväkke uusi leegionäre ning vähendada barbarite osakaalu sõjaväes, lisaks võimaldanuks Illüüria kaitsmine hoida ida poolt tulevad barbarite hõimud eemal Itaaliast. Stilicho tõi ettekäändena välja, et keiser Theodosius olevat enne surma palunud, et Illüüria jääks Honoriusse valitseda. Stilicho määras Joviuse, talle lojaalse barbarist sõjapealiku *praefectus praetorio Illyrici*'ks, (Illüüria praetoorlik prefekt, Lääne-Rooma riigi peale oli 4 prefekti, kes vastutasid impeeriumi tsiviiladministratsiooni eest), ning palus abi Alaricilt, et too vallutaks Epeirose ning ootaks Lääne-Rooma abivägesid, kes pidid saabuma Stilicho juhtimisel.³⁰

Enne plaani elluviimist muutus aga olukord piiriproovintsidest kriitiliseks. 406. aastal tungisid üle nõrgestatud Reini jõe piiri barbarite hõimud ning asusid Galliat rüüstama. Lisaks hakkasid Britanniasse jäänud leegionid mässama ning tõstsid enda seast esile järgemööda kolm usurpaatorit, Marcuse, Gratiause ja Constantinuse. Viimane suutis mässuliste väed enda kontrolli alla saada, tungis 407. aastal Galliasse ning asus sealseid Lääne-Rooma vägesid enda kontrolli alla haarama.³¹

Stilicho nägi Constantinuse katset trooni endale nõuda põhiohuna ning saatis Saruse, Gooti päritolu väejuhi, koos lõviosa oma vägedega Constantinust purustama. Saruse kampaania polnud aga edukas ning ta tõmbus tagasi Itaaliasse. Samal ajal aga ei olnud Stilichol võimalik toetada Alarici, kes taganes Epeirosest 408. aasta lõpul ning nõudis Stilicholt oma sõjaretke eest rahalist kompensatsiooni. Stilicho pidas läbirääkimisi senatiga ning tal õnnestus saavutada kokkulepe, mille järgi Alaric sai kolm tuhat naela hõbedat, nii et sõda õnnestus vältida. Kokkulepe polnud aga lõppkokkuvõttes Stilichole soodus, senat nägi kokkulepet alandavana ning Stilicho maine senaatorite hulgas sai seetõttu kannatada. Stilicho plaanis aga Alariciga saavutatud rahu ära kasutada ning püüdis saada Alarici enda poolele, et kasutada tema vägesid

---

²⁹ Zosimus. 5. 26.

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid. 6. 2.

ära Constantinuse vastu Gallias.³² Kuuldused kokkuleppest Alariciga tekitasid aga nõrdimust ja rahulolematust Lääne-Rooma leegionite seas Itaalias. Stilicho poliitilist positsiooni nõrgestas veelgi asjaolu, et 408. aastal suri Honoriuse naine ja Stilicho tütar Maria, ning kuigi Stilichol õnnestus korraldada uus abielu Honoriuse ja oma teise tütre Thermantia vahel³³, hakkasid keisri ja Stilicho vahelised suhted halvenema, sellele aitas kaasa asjaolu, et Stilicho polnud suutnud purustada usurpaator Constantinuse vägesid.

408. aastal suri Arcadius, keiser Honoriuse vend ja Ida-Rooma keiser. Honorius soovis venna surma järel koheselt minna Konstantinoopolisse keisritiitlit haarama, Stilicho oli aga sellele vastu, sest tema hinnangul nõudnuks taoline reis ressursse, mida impeeriumil polnud. Stilicho soovis, et keiser jääks Ravennasse sel ajal kui ta ise läheb Konstantinoopolisse läbirääkimisi pidama. Kuigi Stilichol õnnestus veenda Honoriust Itaaliasse jääma, rikkus too vastasseis veelgi Stilicho ja Honoriuse vahelised suhted. Seda asus hoogsasti ära kasutama Olympius, keisri õukonnaametnik. Tal õnnestus Honoriust veenda, et Stilicho tegelikult eesmärgiks oli panna omaenda poeg Eucherius Ida-Rooma keisritroonile. Kuulujutud Stilicho väidetavast reetlikkusest levisid ka Rooma vägede seas Itaalias. Selle tulemusena hakkasid roomlastest leegionärid mässama. Mässu käigus ründasid ja tapsid nad Stilicho toetajatest riigiametnikud, hävitades Stilicho toetusbaasi keisririigi administratsiooni seas. Kui uudised mässust Stilichoni jõudsid, keelas ta oma barbaritest vägedel mässu jõuga maha suruda ja suundus Ravennasse, et keisriga ise kokku saada. Honorius aga andis käsu Stilicho arretereida ning viimane otsis varju ühes Ravenna kirikus. Honorius lubas ta elu säästa ning Stilicho andis end Honoriuse sõdurite kätte vangi, kes ta aga vahetlult pärast vahistamist hukkasid. Tähelepanuväärne on see, et Stilicho ei osutanud mingisugust vastupanu ning lasi end rahumeelselt hukata.³⁴

---

³² Zosimus. 5. 31.

³³ Zosimus. 5. 28.

³⁴ Ibid. 5. 31-5. 34.

1.3. Alaric

Esmakordselt mainib Alarici poeet Claudianus, kelle järgi olevat Alaric osalenud 391. aastal Theodosius I vastases mässus, mille käigus olevat keiser peaaegu surma saanud.³⁵ Jordanes väidab, et Alaric oli juba siis gootide liider. Jordanese järgi olevat Alaric kuulunud Balthi'de kuninglikkusse dünastiasse ja omanud seeläbi piisavalt suurt mõjuvõimu, et goote juhtida. Samas ei saa Jordanese väites kindel olla. Autor mõtles ka hiljem kuninglikke dünastiad välja: näiteks on ta loonud visigootide dünastia, mis tegelikkuses kattus ostrogootide kuninga Theodorici liiniga.³⁶ Jordanese näol ei ole ka tegemist kaasaegse allikaga, mistõttu tundub Claudianuse versioon usaldusväärsem – tõenäoliselt oli Alaric tol momendil vaid üks paljudest mässulistest, mitte nende selge juht. Mäss suruti Stilicho eestvedamisel maha ning goodid sõlmisid imperaatoriga rahu. Seda kinnitab asjaolu, et kui keiser Theodosius 394. aastal uuesti üle Balkani läände marssis, olevat regioon olnud rahulik, mingitest ülestõusudest juttu pole.³⁷

Uuesti kerkib Alaric esile 395. aastal. Zosimuse järgi juhtis ta barbarite väeosa, mis pidi Stilicho käsul pöörduma pärast Frigiduse lahingut itta tagasi. Samas polevat ta oma positsiooniga rahul olnud. Zosimus kirjutab, et Alaric soovis olla enamat kui vaid barbarite liider, ta soovis omada positsiooni Rooma sõjaväes.³⁸ Zosimuse öeldut saab siinkohal arvatavasti tõeseks pidada. Võimalik, et Alaric juhtis goote või vähemasti gootide väeosa Frigiduse lahingu ajal, on teada et goodid kandsid lahingu ajal suuri kaotusi ning Alaric oli Theodosiuses pettunud, et too ei olnud teda pingutuste eest vääriliselt tasustanud. Seetõttu alustas Alaric mässu. Algselt ühines ülestõusuga tema enda väesosa, aga teel läbi Balkani olevat ülestõusuga liitunud ka paljud teised.³⁹ Võimalik, et mässu kaudu kerkiski Alaric esile gootide liidrina, figuurina kes suudaks gootide elujärge parandada. Samas pole meile teada tema järgijate tegelikku arvu ning tema edasised motiivid tunduvad (vähmalt esialgu) olevat seotud isiklike huvidega.

Nimelt tipnes 395. aasta mäss Konstantinoopoli peale marssimisega ning Alaric nõudis Rufinuselt, keiser Arcadiuse asevalitsejalt, endale kõrget kohta sõjaväes. Claudianus väidab, et Rufinus maksis Alaricile suure lunaraha ning andis talle vaba voli rüüstada Makedooniat ja Thessaaliat.⁴⁰ Tegelikkuses võis Konstantinoopol olla lihtsalt liiga tugev, et seda vallutada, ning Alaric nägi Makedooniat ja Thessaaliat lihtsamate sihtmärkidena. Rufinusel puudus

---

³⁵ Claudianus. De Bello Gothico. 524–25.

³⁶ Jordanes. 29.

³⁷ Claudianus. De Consulatu Stilichonis. 89-99.

³⁸ Zosimus. 5. 5.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Claudianus. In Rufinum Liber Secundus. 54-99.

sõjavägi talle vastu hakkamiseks, kuna leegionid paiknesid pärast Frigiduse lahingut Itaalias Stilicho juhtimise all. Viimane võttis ka ette eespool nimetatud omapoolse ekspeditsiooni, et Alaric purustada ja keiser Arcadius enda võimu alla saada. Alaric ei pidanud Stilico vägedega lahingusse astuma, viimane tõmbus (tõenäoliselt Rufinuse poolt mõjutatud) Arcadiuse käsul tagasi Itaaliasse ja saatis Ida-Rooma sõdurid Konstantinoopolisse, kus nood mõrvasid Rufinuse, uueks asevalitsejaks sai Eutropius.⁴¹

Alarici rüüstamine Balkanil jätkus. 397. aastal tungis ta ka Kreekasse ning jõudis oma retkedega välja lausa Kreeka lõunaossa, Peloponnesuse poolsaareni. Stilicho otsustas uuesti sekkuda ning Eutropius mõistis, et Stilicho tegelik eesmärk on tema režiimi kukutamine, mistõttu ta otsustas Alarici enda huvides ära kasutada. Ta kutsus Alarici läbirääkimistele ning andis talle mingisuguse positsiooni Ida-Rooma sõjaväes ja tsiviiladministratsioonis, tõenäoliselt sai temast *magister militum per Illyricum* (sisuliselt Illüüria provintsi asevalitseja tiitel).⁴² Tegu oli osava manöövriga, Alaric sai soovitud koha administratsioonis ning Stilichol polnud enam põhjust Alarici vastu sõdida, kuna too oli nüüd sisuliselt Balkanil legitiimne keisrivõimu esindaja.

Pärast 397. aastat pole täpselt teada, mis Alaricist sai, ta kaob allikate huviorbiidist umbes neljaks aastaks. Võimalik, et ta oli omandatud võimupositsiooniga rahul ning kuna ta sai nüüd sisuliselt legaalselt Illüüria provintsis andamit koguda, oli tal ka võimalik enda teenistuses olevate gootide eest hoolitseda. Tegu on spekulatsiooniga, aga kuna allikad puuduvad, ei ole võimalik midagi kindlat väita. Uuesti kerkis Alaric esile 402. aastal, mil ta tungis Itaaliasse. Selle põhjuseks võib pidada Konstantinoopolis aset leidnud intriige, Eutropius kukutati 399. aastal ning pärast mõningat võimuvõitlust sai uueks imperaatori soosikuks idas praetoorlaste prefekt Caesarius. Uus režiim ei olnud gootide suhtes tolerantne, 400. aasta juulis tapeti Konstantinoopolis toimunud tänavarahutuste käigus tuhandeid goote ning Caesariuse režiim ei teinud suurt midagi, et veretööd takistada.⁴³ Kuna sõbralikud suhted Ida-Rooma keisrikojaga polnud enam võimalikud, oli Alarici järgmine samm loogiline: ta otsustas tungida Itaaliasse ja nõuda Stilicholt ja Honoriuselt endale uut positsiooni impeeriumi võimustruktuuris.

Alarici väed tungisid Itaaliasse 402. aasta novembris ning võitlesid Stilicho vägedega kahes lahingus, nii Pollentia kui Verona all.⁴⁴ Alarici sissetung ebaõnnestus ning ta sõlmis Stilichoga

---

⁴¹ Zosimus. 5. 7.

⁴² Cameron, A., Garnsey, P. The Cambridge Ancient History Volume 13: The Late Empire, AD 337-425. Cambridge University Press, 1997. lk 115.

⁴³ Heather. Goths and Romans. Lk 199-208.

⁴⁴ Claudianus. De VI Consulatu Honorii. 127-130.

rahu ja taganes Balkanile, samas ei olnud kaotus talle hävitav. Siiski vähenes tema järgijate hulk niivõrd, et 402'st kuni 405. aastani oli Alaric passiivne. Murrang toimus 405. aastal, mil Stilicho andis Alaricile *magister militum*'i tiitli, et too toetaks Stilicho invasiooni Illüüriasse.⁴⁵ Invasioon ei saanud kunagi teoks, aga tiitel ja kokkulepe andsid Alaricile võimaluse nõuda Stilicholt ressursse, millega oma sõjaväge ülal pidada. Illüüria ja Balkan tervikuna olid 390. aastate algusest saadik näinud küllaltki palju rüüstamist ja sõjategevust, mistõttu piirkond ei pakkunud Alaricile enam piisavalt andamit. Seetõttu otsustas Alaric 407. aastal uuesti Itaaliasse tungida.⁴⁶

Alarici väed jäid esialgu Nordicum, tänapäeva Austriasse, ning nõudsid Stilicholt invasiooni vältimiseks suurt lunaraha. Stilicho nõustus, mis nõrgestas tema positsiooni ja viis ka tema hukkamiseni 408. aastal. See tugevdas märgatavalt Alarici positsiooni, kuna paljud Stilichole ustavad barbarid liitusid Alariciga. Keiser Honorius uus soosik Olympius keeldus Stilicho poolt lubatud andamit Alaricile maksmast, mille peale Alaric marssis Itaaliasse sisse ning asus Roomat piirama.⁴⁷

Senati eestvedamisel asusid keiser Honorius ja Alaric läbirääkimisi pidama, need leidsid aset Rimiinis 409. aastal. Alaric nõudis suuri rahasummasid ja vilja, aga jätkuvalt ka positsiooni sõjaväes, seekord *magisterum utriusque militiae* positsiooni, Lääne-Rooma vägede ülemjuhataja tiitlit, mis oli varasemalt olnud Stilicho ametikoht. Kuuldavasti olevat Honorius nõustunud Alaricile lunaraha ja vilja andma, aga võimu juurde teda lasta ei tahtud. Seepeale katkestas Alaric läbirääkimised ning asus uuesti Roomat piirama. Teel Rooma saatis Alaric keisrile uued nõudmised, seekord nõudis ta gotidele asumaid Nordicumis ning igaastast viljaandamit. Needki nõudmised lükati tagasi.⁴⁸

Alaric otsustas seepeale tõsta Roomas võimule uue keisri, arvatavasti selleks, et Honorius uuesti läbirääkimistele survestada. Uueks imperaatoriks sai Rooma aristokraat Priscus Attalus.⁴⁹ Attalus pööras üsna pea Alariciga tülli, ta otsustas näiteks Alaricile vastumeelselt üritada vallutada Ravennat. Igasugused läbirääkimised ebaõnnestusid. Alaric kõrvaldas Attalause võimult 410. aastal, ilmselt selleks, et pääseda Honoriusega uuesti läbi rääkima. Diplomaatiline lahendus jäi tulemata. Teel läbirääkimistele ründas Alarici Sarus, Stilicho

---

⁴⁵ Zosimus. 5. 27.

⁴⁶ Kulikowski, M. Rome's Gothic Wars. Cambridge University Press, 2007. Alaric and the Sack of Rome. Lk 172.

⁴⁷ Zosimus. 5. 35-5. 42.

⁴⁸ Ibid. 5. 50.

⁴⁹ Ibid. 6. 7.

teenistuses olnud sõjaväelane, Alaric uskus et Sarus ründas teda Honoriuse käsul ning asus uuesti Roomat piirama. Seekord linn vallutati ning Alarici goodid rüüstasid linna 3 päeva. Õige pea pärast linna rüüstamist Alaric haigestus ja suri ning tema positsiooni võttis üle tema poolvend Athaulf.⁵⁰

---

⁵⁰ Jordanes. 154-160.

2. Pealike toetusbaasi ja motiivide analüüs

2.1. Arbogastes

Taust ja toetusbaas

Arbogastes oli frangi päritolus ollakse tänapäeval üsna veendunud. Samas saab väita, et ta oli küllaltki romaniseerunud. Esiteks polnud ta oma oma sugulastest kaugeltki esimene Rooma teenistuses viibiv isik, tema onu Richomeres teenis samuti Rooma sõjaväes ning oli *consul*'i ametis. Romaniseeritust kinnitab ka tema toetusbaas, Zosimus on välja toonud, et terve sõjavägi oli Arbogastesele lojaalne ning mainib, et sõjaväe ustavuse tagasid Arbogastese vaprus ja tema varasemad teod lahinguväljal. Lisaks mainib Zosimus, et aastal 388. võttis Arbogastes *magister militum*'i positsiooni isiklikult ning ei saanud tiitlit keiserilt endalt, mis näitab tema toetuse ulatust. Samas mängis oma osa kahtlemata ka tema romaniseeritus, tavalisel barbaril oluks terve sõjaväe üle väga raske kontrolli kehtestada, Arbogastes sai sellega hakkama, mida kinnitab asjaolu, et tema valitsusajal (388-394) ei tõusnud Läänes ükski usurpaator sõjaväe toel tema vastu üles. Lisaks juhtis ta mitmeid edukaid sõjakäike Reini jõel, kus võitles tihti ka frankide, oma hõimukaaslaste vastu. Seega saab öelda, et Arbogastese näol oli tegu romaniseerunud frangiga, kes toetus võimul püsimiseks sõjaväele. Samas kasutas temagi sõjaväes barbaritest üksusi.

Poliitika suunitlus ja lojaalsus

Keerulisem on analüüsida Arbogastese poliitika suunitlust. Saab välja tuua, et enne tema regendiks saamist Lääne-Rooma keisririigis oli ta lojaalne sellele keisrile, kelle alluvuses ta oli. Nii kaasaegsed kui ka sekundaarallikad mainivad tema lojaalsust ja äraostmatust ning tema kiire tõus Rooma sõjaväes ja määramine Valentinianus II regendiks Theodosiuse poolt näitavad, et ta avaldas muljet neile keisritele, keda teenis.

Lääne-Rooma asevalitsejana aga olid Arbogastese suhted Lääne-Rooma imperaatori Valentinianus II'ga väga kehvad. Viimane ei usaldanud oma regenti, mida tõendavad tema dokumenteeritud abipalved Theodosiusele⁵¹ ja ka Ambrosiusele⁵², Milano piiskopile. Noor keiser põhjustas Arbogastesele probleeme ning nende vahel oli mitmeid konflikte, näiteks Arbogastese tahtmatust tagasi astuda⁵³, asjaolu et Valentinianus II üritas Arbogastest tappa⁵⁴ ning võimalik keisri soosiku mõrvamine. Seetõttu ei saa välistada ei seda, et Arbogastes lasi

---

⁵¹ Zosimus 4. 53.

⁵² Ambrosius. De Obitu Valentiniani. 23.

⁵³ Zosimus 4. 53.

⁵⁴ Philostorgius. 11. 1.

keisri mõrvata, ega ka tema enesetappu, mis võis tuleneda imperaatori võimetuselt ning sellega kaasnenud lootusetusest.

Sündmustikku vaadates tundub keisri enesetapp olevat kahest variandist tõenäolisem. Keisri mõrvamine eeldaks Eugeniuse või mõne muu soosiku kohest troonile tõstmist, kuid meile on teada, et uus imperaator valiti alles 3 kuud hiljem. Pole mingeid märke sellest, et Arbogastes plaaninuks marionettvalitsejat troonile upitada. Esiteks laskis ta münte vormida Arcadiuse, Theodosius I poja pildiga, mis tähendas seda, et ta oli valmis aktsepteerima *augustus*'ena Ida-Rooma valitseja poega ja polnud seega Theodosiusele selga keeranud. Ei ole märke sellest, et Theodosius oleks Valentinianus II surmale kuidagi reageerinud, jääb mulje et Arbogastesel ei õnnestunud Theodosiusega üldse mingit kontakti saavutada.⁵⁵ Theodosius ei olnud arvatavasti isegi kindel, mis Valentinianuse surma tegelikult põhjustas, mistõttu ta otsustas vähemalt esialgu jääda äraootavale seisukohale ega sekkunud läänes toimuvasse. Seetõttu oli Arbogastes tegelikult sunnitud Eugeniust troonile tõstma, interregnum ei saanud igavesti kesta ja barbarliku päritolu tõttu ta ise keisriks poleks sobinud.⁵⁶ Tõenäoliselt seetõttu ta ka Eugeniuse keisriks laskis valida.

Eugeniuse esialgne võimuletulek oli rahumeelne ning mingeid suuri ülestõuse või konflikte koheselt ei tekkinud.⁵⁷ See näitab jällegi, et Arbogastes oli suutnud võimu niivõrd hästi enda kätte koondada, mitte keegi ei söandanud talle vastu hakata. Uue keisri võimu kindlustamiseks asus Arbogastes tagama piiride turvalisust ning korraldas uue eduka sõjakäigu frankide vastu. Lisaks saatis ta saadiku Theodosiuse õukonda, et viimane uue Lääne-Rooma imperaatori vastu sõtta ei asuks. Esialgu paistis Theodosius Eugeniust Lääne-Rooma keisrina aktsepteerivat ega võtnud Eugeniuse vastu mingit sõjakäiku ette. Suhted hakkasid halvenema 393. aastal, mil Theodosius andis oma pojale Honoriussele *augustus*'e tiitli ning näitas sellega, et peab Valentinianus II legitiimseks järeltulijaks oma poega. Võimalik, et Theodosius pidas Arbogastest Valentinianus II mõrvariks ning ei lugenud seetõttu Eugeniust, Arbogastese soosikut, enam legitiimseks valitsejaks. Seda võib ka lugeda hilisema kodusõja tegelikuks põhjuseks.

Seega võib kokkuvõtvalt väita, et Arbogastes oli käll frangi päritolu, kuid selgelt romaniseerunud väepealik, kellel õnnestus tõusta Lääne-Rooma impeeriumis sisulise valitseja

---

⁵⁵ Croke, B. Arbogast and the Death of Valentinian II. *Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte*, 25(2), 1976. lk 235-244.

⁵⁶ Philostorgius. 11. 1.

⁵⁷ Williams, S., Friell, G. *Theodosius, The Empire at Bay*. Yale University Press, 1998. lk 129.

positsioonile. Tema tõus oli tingitud edukast sõjaväekarjäärist, mis tagas talle toetuse Rooma sõjaväe hulgas, ning puuduvad märgid, et ta oleks toetunud võimu teostamisel eraldi germaanlastele. Sealjuures oli ta riigile lojaalne ning ka küllaltki võimekas valitseja, mis ilmneb näiteks piiride kaitsmisel. Tema konfliktid keiser Valentinianus II ja Theodosius I'ga olid pigem seotud võimuhetega, konflikt Valentinianusega tulenes rohkem lojaalsusest Theodosiusele ning sõda Theodosiusega sai alguse sel põhjusel, et Ida-Rooma valitseja pidas Arbogastest Valentinianuse mõrvariks ega toetanud seetõttu Arbogastese soosikut Eugeniust. Theodosiuse vaatepunktist saab Arbogastest lugeda riigile ebalojaalseks, sest juhul kui ta mõrvas enda valitseja Valentinianus II ning seadis troonile Eugeniuse, tegutses ta lähtuvalt isiklikest ambitsioonidest. Käesoleva töö autor usub, et keiser Valentinianus II tegi enesetapu ning et pärast mitme kuu pikkust interregnumit oli Arbogastes sunnitud seadma keisriks Eugeniuse, mis viis ka hilisema konfliktini Theodosiusega.

2.2. Stilicho

Taust ja toetusbaas

Stilicho päritolu kohta saab öelda, et kuna isa näol oli vandaali päritolu, pidi ema olema kõrgema sotsiaalse positsiooniga, sest muidu poleks keiser Theodosius I korradanud Stilicho ja enda adoptiivtütret Serena abielu. Kuna Stilicho võttis 395. aastal pärast Honoriuse regendiks saamist endale *magister utriusque militiae* positsiooni, mis tegi temast ametlikult terve Lääne-Rooma sõjaväe ülemjuhataja, siis võib arvata, et tema toetusbaasi moodustasid põhiliselt Lääne-Rooma impeeriumi sõjajõud. Samas tekib küsimus, kui lojaalsed need sõjajõud Stilichole olid, Zosimus toob välja, et 395. aasta sõjakäigu ajal kaotas Stilicho oma vägede üle kontrolli. Blockley ja Heather mainivad, et Stilicho sõjavägi koosnes Ida- ja Lääne-Rooma üksustest, kes olid alles hiljuti Frigiduse all üksteise vastu sõdinud, mistõttu väes esines rohkesti sisepingeid.⁵⁸ Kui lisada siia asjaolu, et Stilicho juhtis nii suurt sõjaväge esmakordselt, on probleemid juhtimisel tõenäolised. Sõjavägi polnud edaspidigi talle täiesti lojaalne, näiteks 408. aastal kui Stilicho sattus Honoriusega konflikti ja levisid kuuldused tema võimalikust reetlikkusest, tõusid esmalt Stilicho vastu üles Rooma leegionärid.

Samas toetus Stilicho osaliselt ka barbaritest üksustele, ilmselt inspireeris teda selleks juba Theodosius, kelle enda sõjaväes oli oluline osa barbaritest liitlastel, kasvõi Alaricil.⁵⁹ Nt. Zosimus mainib, barbaritest väeosade olemasolu seoses 408. aastaga, mil teoks sai Stilicho vastane riigipööre, Zosimus kirjutab et Stilicho käskis oma barbaritest liitlastel alistuda ning mitte Olympiuse võimupöördele vastupanu osutada.⁶⁰ Järelikult oli tal mingisugune barbaritest toetusbaas olemas. Tõenäoliselt oli barbaritest üksuste kasutamine Stilicho jaoks möödapääsmatu, Lääne-Rooma riigil nappis ressursse, et edukalt enda vägedega piire kaitsta, sest riigi sõjavägi oli saanud lüüa Frigiduse lahingus ning ka eelnevalt toimunud erinevad kodusõjad Gratianuse ja Magnus Maximuse vahel olid sõjaväge tõenäoliselt nõrgestanud.

Teisalt oli üks tema olulisimaid toetajaid poeet Claudianus, kes kirjutas Stilichost panegüürilist luulet, ja see suurendas Stilico prestiiži Rooma aristokraatia hulgas. Samas polnud toetus Aristokraatia hulgas ja Honoriuse õukonnas Stilichole kunagi absoluutne, ilmselt tema isapoolse päritolu tõttu, vaid sõltus pigem tema edust lahinguväljal. Näiteks varises aristokraatia toetus Stilichole kokku, kui ta nõustus Alaricile 408. aastal lunaraha maksma⁶¹,

---

⁵⁸ Heather, P. *Goths and Romans 332-489*. Oxford University Press 1994. Lk 202., Cameron, A., Garnsey, P. *The Cambridge Ancient History Volume 13: The Late Empire, AD 337-425*. Cambridge University Press, 1997. lk 115.

⁵⁹ Williams, S., Friell, G. *Theodosius, The Empire at Bay*. Yale University Press, 1998. lk 140.

⁶⁰ Zosimus. 5. 34.

⁶¹ *Ibid.* 5. 29.

sest kokkulepet Alariciga loeti häbiväärseks ning usuti, et Stilicho soovis teha Alariciga koostööd, et haarata endale keisritroon. Kõige olulisem Stilicho režiimi tugisammas oli siiki keiser Honorius ise, kellest Stilicho võim otseselt sõltus. Sest olgugi, et tegelikku võimu teostas Stilicho, vajas ta võimu teostamiseks siiski Honoriusse tuge ning ebasoosingusse sattumise korral oli Honoriusel võimalik ta võimult kõrvaldada (nagu juhtus 408. aastal).

Poliitika suunitlus ja lojaalsus

Stilicho põhiliseks eesmärgiks oli saada lisaks Lääne-Roomale ka Ida-Rooma asevalitsejaks, mistõttu ta väitis, et Theodosius oli talle selle positsiooni usaldanud surivoodil. Tegelik võim idas läks aga eunuhh Rufinuse kätte ning Stilichol õnnestus saada asevalitsejaks ainult Läänes. Stilicho proovis siiski korduvalt Arcadiuse poolehoidu võita, mida kinnitavad tema katsed suruda maha Alarici gootide ülestõusu. Tõenäoliselt lootis Stilicho, et kui tal õnnestub Alarici lahinguväljal lüüa, on Arcadius nõus ta enda asevalitsejaks määrama. Sõjakäigud ebaõnnestusid, põhjustena saab välja tuua Arcadiuse asevalitsejate käsud tagasi tõmbuda (asevalitsejad Eutropius ja Rufinus olevat mõlemad mõjutanud Arcadiust, et ta käseks Stilichol taanduda) või siis kaotas Stilicho oma vägede üle kontrolli. Stilichol ei õnnestunud kunagi Arcadiuse poolehoidu võita ning pärast 397. aastat ta sellest strateegiast ka loobus. 405. aastal üritas Stilicho Arcadiuse valitsust survestada Alarici kaudu, võttes gooti sõjapealiku enda teenistusse ning andes talle Illüüria provintsi *magister militum*'i tiitli. Pole teada, milline oli Arcadiuse survestamise eesmärk. On pakutud et Stilicho üritas saada Lääne-Rooma mõju alla Illüüria provintsi⁶² või siis üritas ta Ida-Rooma riiki tervikuna Honoriusse (ja kaudselt seeläbi enda) võimu alla saada.⁶³ Plaan kukkus läbi, sest Lääne-Rooma riik sattus enne sõjakäiku kriisi, kuna 405. aastal tungis Põhja-Itaaliasse Radagaisus ning 408. aastal tõusis Gallias üles usurpaator Constantinus III.⁶⁴

Pärast Arcadiuse surma üritas Stilicho nõuda Ida-Rooma trooni Honoriussele. Seega üritas ta jätkuvalt kehtestada oma ülemvõimu Ida-Rooma riigis. Tekib küsimus, miks Stilicho Ida-Roomat nii intensiivselt allutada soovis ning kas selle taga olid mingid isiklikud ambitsioonid või tegutses ta lähtuvalt Rooma riigi huvidest. Stilicho ei saanud trooni otseselt endale haarata, aga tal oleks teoreetiliselt olnud võimalik tõsta Ida-Roomas troonile enda poeg Eucherius. Eucherius oli ema poolt sugulussidemetes keiser Theodosiusega, seega oli tal potentsiaalne

---

⁶² Cameron, A., Garnsey, P. The Cambridge Ancient History Volume 13: The Late Empire, AD 337-425. Cambridge University Press, 1997. Lk 121.

⁶³ O' Flynn, J. M. Generalissimos of The Western Roman Empire. The University of Alberta Press, 1983. Lk 52.

⁶⁴ Zosimus. 6. 2.

õigus troonile täiesti olemas.⁶⁵ Ning 408. aastal hakkasid Stilicho kohta levima kuuldused, et ta planeeris koos Alarici abiga võimu nii Ida- kui Lääne-Roomas enda kätte haarata. Need kahtlused saab Stilicho käitumist vaadates aga üsna hõlpsalt välistada, esiteks võinuks Stilicho kukutada Honoriuse juba 402. aastal, mil ta oli oma võimu tipul ning Lääne-Rooma riik oli stabiilne. Puuduvad igasugused märgid, et Stilicho oleks plaaninud Honoriust reeta, sest pärast Arcadiuse surma toimunud ülestõusu Lääne-Roomas ei reageerinud Stilicho vägivaldselt, ta oleks veel võinud oma režiimi jäänukitega Olympiuse ja Honoriuse vastu edasi sõdida, aga ta otsustas seda mitte teha. Tema germaanlastest sõdurid nii rahumeelselt ei alistunud, Olympiuse režiim asus aktiivselt Stilicho endisi toetajaid hukkama, mistõttu paljud endised germaanlased liitusid Alarici vägedega.⁶⁶ Isegi Stilicho hukkamine näitab mingis mõttes tema lojaalsust, ta ei osutanud mingisugust vastupanu ning lasi end rahumeelselt hukata. Kui siia juurde lisada veel võimalike Arcadiuse taandumiskäskude kuulamise 395. ja 397. aastal, jääb Stilichost mulje kui mehest kes austas riigivõimu ning ei hakanud vastu imperaatorite käskudele.

Tegelikuks põhjuseks, miks Stilicho Ida- ja Lääne Roomat ühendada püüdis, oli arvatavasti Lääne-Rooma riigi nõrkus Stilicho võimuperioodi alguseks. Riigil oli puudus ressurssidest, et kõiki piire edukalt kaitsta.⁶⁷ Stilicho üritas teha, mis võimalik, ning tema meeleheitlikkust näitab asjaolu, et ta oli valmis sõlmima kokkulepe ka Alariciga, kellega ta oli juba eelnevalt kolmes eri konfliktis võidelnud (sissetungid Kreekasse ning lisaks Alarici rünnak Itaaliale), lisaks värbas ta sõjaväkke teisigi barbareid. Tõenäoliselt ei olnud nende kokkulepete põhjuseks Stilicho reetlikkus või ebalojaalsus, vaid asjaolu et Alarici gootide näol oli tegu võitlusvõimeliste ning kogunud sõduritega, keda Stilicho riigi huvides, küll ebaõnnestunult, ära proovis kasutada. Nagu eelnevalt mainitud, oli Stilicho ka eelnevalt barbaritest liitlasi edukalt värvanud ning Alarici saab sealjuures pidada järgmiseks potentsiaalseks liitlaseks, keda Stilicho lootis ära kasutada, on ka teada, et 408. aastal, pärast Alaricile lunaraha maksmist, plaanis Stilicho saata Alarici purustama Constantinus III ülestõusu Gallias.⁶⁸ Tema viimane katse Ida-Roomat pärast Arcadiuse surma enda kontrolli alla saada on arvatavasti samuti seotud katsega suurendada endale ja ka riigile kättesaadavate ressursside hulka. Tal ei olnud arvatavasti plaanis Honoriust reeta, mida näitab asjaolu, et ta ei teinud ühtegi katset viia riigipööret läbi juba varem, näiteks 402. aastal, mil oli oma võimu kõrgpunktis, kui oli Alarici

---

⁶⁵ Zosimus. 5. 32.

⁶⁶ Ibid. 5. 35.

⁶⁷ Mitchell, S. A History of the Later Roman Empire, AD 284-641. Wiley-Blackwell, 2014. Lk 56-58, 109-11.

⁶⁸ Cameron, A., Garnsey, P. The Cambridge Ancient History Volume 13: The Late Empire, AD 337-425. Cambridge University Press, 1997. Lk 123.

äsja uuesti Itaaliast välja löödud ning piirid olid kindlustatud. Lisaks keelas ta oma vägedel Honoriusele vastu hakata ning lasi end rahumeelselt hukata, mis näitab jällegi, et Stilicho oli oma keisrile lõpuni lojaalne.

Kokkuvõtteks saab öelda, et Stilicho oli romaniseerunud barbari päritolu väejuht, kes üritas ühendada Ida- ja Lääne-Rooma riiki, kuid ei suutnud selle ülesandega hakkama saada. Ta proovis riiki ühendada tõenäoliselt selleks, et suurendada enda käsutuses olevate ressursside hulka, ning võib öelda, et ta oli lojaalne Honoriusele, imperaatorile, kelle teenistuses ta viibis. Sealjuures oli ta sunnitud toetuma barbaritest väeosadele ning sõlmima kokkuleppeid selliste pealikega nagu Alaric, mis lõppkokkuvõttes nõrgestas tema toetust impeeriumi aristokraatkonna hulgas ja tekitas kuuldused sellest, et Stilicho üritas Alariciga liitu sõlmida ning keisritrooni enda pojale haarata. Stilicho ebaõnneks oli see, et tema võim toetus lõppkokkuvõttes Honoriusele, keisrile keda oli küllaltki lihtne mõjutada ning kes lõpuks Stilicho enda õukonna mõjutustel hukata lasi.

2.3. Alaric

Taust ja toetusbaas

Alaric erineb kahest eelnenud barbarist tausta poolest märkimisväärselt. Pole ühtegi allikat, mis näitaks teda kuidagi romaniseerunud väepealikuna. Ta pärines gooti hõimudest, aga arutleda saab selle üle, missugune oli tema sünnipärane positsioon gootide sotsiaalses hierarhias. Jordanes väitab, et Alaric pärines gootide Balthi dünastiast, kust pärinesid ka mitmed varasemad gootide valitsejad, mistõttu tal oli lihtne goote enda võimu alla koondada.⁶⁹ Sellele saab vastu vaielda. Heather kirjutab et tegu on anakronistliku seisukohaga ja puuduvad igasugused märgid selle kohta, et Alaric oleks eelnevate valitsejatega kuidagi sugulussidemetes olnud. Balthide dünastiat mainib Jordanes oma tekstis esmakordselt seoses Alariciga, mis tähendab seda, et Balthid tõusid prominentsesse staatusesse Alarici tegudest tulenevalt, ning et varasemalt ei omanud nad kõrget võimupositsiooni. See toetab Heatheri seisukohta, kuna juhul kui Balthid oleksid olnud varasemalt mõjukas jõud, mainiks Jordanes Balthide dünastia liikmeid ka varasemalt. Samas pidi Alaric siiski olema pärit mingist tähtsast perekonnast, muidu polnuks ta suutnud võimuhierarhias liidripositsioonile tõusta.⁷⁰ Niisiis oli Alarici näol tõenäoliselt tegu üsna kõrge sotsiaalse päritoluga goodiga, mis tegi võimalikuks tema hilisema tõusu, aga tõendite puudumise tõttu ei saa väita, et ta oleks olnud kuninglikust soost.

On selge, et Alarici toetusbaas koosnes gootidest, kuid pole teada täpselt, millistest gootidest. Enne 395. aastat ei eksisteerinud selget ühtset gootide gruppi, goodid koosnesid erinevatest hõimudest. Näiteks 376. aastal ületasid Doonau jõe vähemalt 2 eristatavat gootide hõimu, tervingid ja greuthungid. Samas mainivad allikad 395. aastal goote ühtse hõimuna,⁷¹ mis osutab muutusele gootide hõimukorralduses, arvatavasti hõimude ühendamisele. Pole teada, kuidas Alaric selle teoks tegi. Võimalik, et kaasa aitas Frigiduse lahing, kus Alaric ühte gootide väeosa juhtis ning kus goodid samas väga suuri kaotusi kandsid. See tekitas rahulolematuse roomlaste vastu ning lõi ühtlasi ühendava faktori. Pealegi võisid lahingus hukkuda mitmed Alarici konkurendid, mis võimaldas tal pärast lahingut võtta ainuvõim.

---

⁶⁹ Jordanes. 147.

⁷⁰ Heather, P. *Goths and Romans 332-489*. Oxford University Press 1994. Lk 33-34.

⁷¹ Claudianus. *De Bello Gothico*. 78-93.

Poliitika suunitlus ja lojaalsus

Alarici poliitika ja käitumine on tihedalt seotud tema soovide ja ambitsioonidega, mõistagi pole neid otseselt kuskil sätestatud, aga on võimalik vaadata Alarici esitatud nõudmisi erinevatel läbirääkimistel ning teha sealt vastavad järeldused. Üks tema esimesi soovide oli saada endale positsioon Rooma sõjaväes ning sedasama nõudis Alaric ka 395. aastal, kui ta Balkanil gootidega ülestõusu alustas.⁷² Tõenäoliselt poleks need ainult ühe mehe, peagi veel noore ja äsja ainuvõimu omandanud juhi isiklike ambitsioonide eest valmis sõtta minema. Sõjaväes kõrge positsiooni saamine tähendanuks seda, et Alarici need oleksid saanud edaspidi oma varustuse ja moona roomlastelt, samuti andis see võimaluse omandada mõjuvõimu impeeriumi tsiviiladministratsiooni üle. Lisaks oleks ametikoht andnud võimaluse suurendada Alarici isiklikku prestiiži, mis aidanuks tal kindlustada võimu oma järgijaskonna üle, kes ei pruukinud 395. aastal veel talle väga lojaalne olla. Seega oleks ametikoht kindlustanud nii Alarici järgijate kui tema enda isikliku positsiooni. 397. aastal Alaric selle lühiajaliselt ka saavutas, kui ta sai endale positsiooni Ida-Rooma sõjaväes.⁷³ Paistab, et ta oli saavutatuga rahul, sest aastatel 397-401 ei mainita teda allikates üldse, mis võib küll tuleneda lünkadest allikmaterjalides, kuid võib teoretiseerida, et pärast oma tahtmise saamist austas Alaric roomlastega sõlmitud lepet ning ei jätkanud edasisi sõjaretki. Kindlat järeldust pole allikate puudumise tõttu siiski võimalik teha.

Uuele sõjakäigule suundus Alaric alles 402. aastal, kui Ida-Rooma keisririigi asevalitsejaks sai Caesarius, kes suhtus gootidesse vaenulikult (tema võimuletõusul aset leidnud riigipöörde käigus hukati tuhandeid goote).⁷⁴ Ilmselt arvas Alaric, et uue Ida-Rooma režiimiga on raske kokkuleppele jõuda.⁷⁵ Meile pole teada, kas või milliseid nõudmisi Alaric Lääne-Rooma asevalitsejale Stilichole 402. aastal esitas, aga Stilicho lükkas need tagasi. Järgenenud sõjalises konfliktis sai Alaric lüüa, aga mitte otsustavalt, nt. Claudianus märgib, et pärast 402. aasta augustis toimunud Verona lahingut võinuks Alaric mõelda Gallia ründamise peale.⁷⁶ Aastatel 402-405 oli Alaric passiivne ning paiknes oma vägedega Balkanil, mis näitab seda, et vähemasti mõningane taastumine oli tema järgijatele vajalik.

Muutus tuli 405. aastal, mil Alaric sai endale Illüüria provintsi *magister militum*'i tiitli, sedapuhku aga Stilicholt, kes andis talle tiitli tõenäoliselt selleks, et survestada Ida-Roomat (Stilicho oli Theodosius I surma ajast saadik nõudnud endale ka Ida-Rooma asevalitseja kohta

---

⁷² Zosimus. 5. 5.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ibid. 5. 18-5. 19.

⁷⁵ Heather. Goths and Romans. Lk 199-208.

⁷⁶ Claudianus. De VI Consulatu Honorii. 229-237.

ning suhted Ida ja Lääne vahel olid seetõttu üsna teravad).⁷⁷ Olgugi, et Alaric ja Stilicho pidanuks olema formaalselt omavahel liidusuhetes, marssis Alaric 408. aastal Põhja-Itaaliasse ning nõudis Stilicholt lunaraha. Võimalik, et ta ei saanud Stiliholt loodetud koguses varustust ja raha, kuna Lääne-Rooma riik pidi tegelema Radagaisuse invasiooniga Põhja-Itaaliasse ja Gallias üles tõusnud usurpaatoriga. Seetõttu otsustas Alaric võtta vajalikud ressursid jõuga. Stilicho nõustus lunaraha maksma, kuid see jäi tema hukkamise tõttu teostamata.

Jäänud lubatud lunarahast ilma, proovis Alaric alustada imperaatoriga uusi läbirääkimisi, kuid keisri uus asevalitseja Olympius lükkas kõik nõudmised tagasi. Seepeale otsutas Alaric marssida Rooma peale, et sundida keisrit diplomaatilist lahendust otsima. Olgugi et Rooma polnud enam impeeriumi administratiivne keskus, oli selle sümboolne tähendus roomlastele niivõrd suur, et keiser ei saanud Alarici piiramist eirata ja 409. aasta alguses asuti uutele läbirääkimistele.⁷⁸

Alaric nõudis diskussiooni käigus nii vilja kui ka raha, lisaks veel Stilicho endist ametikohta, *magister utriusque militiae* positsiooni, mis oleks teinud temast sisuliselt kogu Lääne-Rooma impeeriumi asevalitseja. Honorius oli nõus Alarici muud nõudmised täitma, aga soovitud positsiooni administratsioonis talle ei antud. Selle peale asus Alaric uuesti Roomat piirama. Siit on näha, et Alaric pidas positsiooni Lääne-Rooma administratsioonis jätkuvalt väga oluliseks ning see oli tema poliitika suunitlusel määrav faktor. Kui ta 409. aastal tõstis ise troonile uue usurpaatori, Rooma senaatori Priscus Attaluse, tegi ta seda tõenäoliselt selleks, et survestada Honorium uutele läbirääkimistele.⁷⁹ Seda näitab asjaolu, et niipea kui Honorius nõustus Alariciga uusi läbirääkimisi pidama, kõrvaldas Alaric Attaluse troonilt (410. aasta alguses).⁸⁰

Läbirääkimised kukkusid läbi, kuna vahetult enne läbirääkimisi ründas Alarici Sarus, kes oli varasemalt olnud väepealik Stilicho teenistuses ning kellel oli Alarici vastu mingisugune isiklik viim, pole teada et ta oleks rünnanud Honoriume käsul. Alaric aga uskus, et rünnaku taga oli Honorius ning katkestas läbirääkimised enne kui need algasid. Alaric marssis uuesti Rooma peale ning nüüd linn vallutati ja rüüstati. Õige pea pärast Rooma rüüstamist Alaric suri.⁸¹

---

⁷⁷ Kulikowski, M. Rome's Gothic Wars. Cambridge University Press, 2007. Alaric and the Sack of Rome. Lk 172.

⁷⁸ Zosimus. 5. 35-5. 42, 5. 50.

⁷⁹ Ibid. 6. 7.

⁸⁰ Ibid. 5. 50.

⁸¹ Jordanes. 154-160.

Arvatavasti polnud Rooma vallutamine ja rüüstamine kunagi olnud Alarici eesmärk, selle põhjuseks olid mitu korda Honoriusega katkenud läbirääkimised, mingis mõttes võib Rooma rüüstamist pidada Alarici jaoks läbikukkumiseks. Tal ei õnnestunud kunagi saavutada impeeriumiga sellist lepet, mis oleks taganud tema järgijatele kindla elupaiga ja legaalse positsiooni Rooma impeeriumi piirides. Ei saa öelda, et Alaric oleks olnud otseselt Rooma impeeriumi vastane, pigem olid kõik tema ülestõusud seotud katsetega omandada endale koht riigi sõjaväehierarhias ja tagada seeläbi oma järgijate heaolu. Võimalik, et kui ta saavutanuks impeeriumiga kokkuleppe, poleks ta edasisi sõjaretki pidanud, aga selle kohta puuduvad kindlad tõendid, kuna pole teada, mida Alaric aastatel 397-401 Illüürias tegi. Kuna tema toetusbaas põhines sõjalisel jõul, oli tema ainsaks poliitika ajamise võimaluseks vägedega ähvardamine ja rüüstamine. Rooma vallutamine on siinkohal erand, kuna see vallutus ei olnud vahend impeeriumi survestamiseks, pigem väljendus siinkohal Alarici frustratsioon Honoriuse suhtes, tasub arvestada asjaolu, et Alarici väed olid üritanud juba 2 aastat Honoriusega tulemuselt läbirääkimisi pidada ning 410. aasta vallutus oli sama palju Honoriuse kui Alarici süü. Juhul kui imperaator oleks olnud otsustusvõimelisem ning suuteline Alariciga kokkuleppele jõudma, poleks Rooma rüüstamine arvatavasti teoks saanud.

Alaric juhendus oma poliitika suunitlusel valdavalt oma goodi alamate heaolust. Mingis mõttes oli talle oluline ka isiklik prestiiž, mis aitas tal edukamalt gootide seas toetajaskonda leida. Samas tähendas gootidele toetumine seda, et Alarici poliitika ajamise vahendid olid sõjalised. Tema konflikt Roomaga tulenes otseselt keisrite ja asevalitsejate suutmatusest sõlmida Alariciga toimivaid kokkuleppeid.

3. Üldjärelused

Kui vaadata kõiki kolme pealiku koos, saab välja tuua mitmeid sarnasusi. Esiteks oli kõigi vaadeldavate isikute puhul oluline toetusbaasi sõjaline aspekt, kõik uuritavad pealikud toetusid võimu teostamisel sõjalisele jõule. Saab öelda, et sõjalise jõu stabiilsus, see tähendab sõjaväe järjepideva toetuse tagas pealiku prestiiž ja maine. Näiteks oli sõjavägi Arbogastesele tema ainuvõimu perioodil täiesti lojaalne, sest selleks hetkeks oli Arbogastes kogenud väejuht, kes oli teeninud nii Gratianuse kui ka Theodosius I all ning omas sellest tulenevalt märkimisväärset sõjalist kuulsust. Samas oli Stilichol tunduvalt keerulisem sõjaväge kontrollida, mida tõendavad 395. ja 397. aasta ekspeditsioonid Balkanil, lisaks ka leegionäridest alguse saanud Stilicho kukutamisele viinud riigipööre 408. aastal. Stilichol puudus sõjaväe seas Arbogastesega sarnane maine ja autoriteet, millest tulenevalt ei saanud Stilicho sõjaväe absoluutsele toetusele alati loota.

Alaric toetus samuti sõduritele, kuid teda eristab Arbogastesest ja Stilichost asjaolu, et tema sõdurid olid tema enda germaanlastest alamad, kes olid lojaalsed talle endale ning olid seotud Rooma võimustruktuuriga vaid Alarici kaudu. Siin saab tõmmata paralleeli Stilichoga, kelle barbaritest üksused kuulusid Rooma riigi teenistusse samuti vaid Stilicho kaudu ning pärast Stilicho hukkamist asusid paljud endised Stilicho liitlased Alarici teenistusse. Osaliselt võib seda poolevahetust põhjendada hirmuga. Ülestõusu käigus hukati mitmeid endisi Stilicho toetajaid ning on võimalik, et barbarid astusid Alarici alamateks selleks, et pääseda võimalikest repressioonidest. Kuid kindlasti on oluline roll ka Stilicho enda surmal, sest sellega katkes barbaritest sõdurite side Lääne-Rooma administratsiooniga ning nende riigisisene positsioon muutus ebakindlaks.

Stilicho ja Arbogastes kuulusid mõlemad selgelt impeeriumi võimustruktuuri ning neid võib pidada riigi otsesteks alamateks. Alaric eristub siinkohal selgelt, sest tema oli vaid impeeriumi liitlane ning tema võim põhines tema enda alamatel, mitte Rooma riigi sõjaväel. Sündmustiku põhjal võib Alarici pidada üsna ebausaldusväärseks liitlaseks, kes korraldas rünnakuid ja rüüsteretki nii Ida- kui Lääne-Rooma riigi vastu. Samas ei tasu unustada asjaolu, et Alaric üritas astuda korduvalt impeeriumi teenistusse ja pidada selleks läbirääkimisi ning meile pole teada, kuidas ta oleks käitunud, kui tal oleks õnnestunud saavutada roomlastega püsiv kokkulepe.

Seega tuleb Stilichot ja Arbogastest käesoleva töö autori hinnangul pidada impeeriumile lojaalseteks. Mõlemad pealikud näitasid üles lojaalsust nende keisritele, kelle teenistuses nad olid. Stilicho puhul oli see kuulekus sisuliselt absoluutne ning ta otsustas jääda Honoriusele

lojaalseks isegi siis, kui viimane oli otsustanud ta hukata. Arbogastese puhul on olukord pisut keerulisem. Juhul kui Arbogastes tappis Valentinianus II ja tõstis troonile Eugeniuse, selleks, et võim täielikult enda kätte haarata, tegutses ta isiklikest eesmärkidest lähtuvalt. Kui aga Valentinianus II läks vabaturma ning Eugeniuse troonile seadmine polnud ette planeeritud, saab rääkida riigi stabiilsuse esikohale seadmisest ja interregnumi vältimisest Arbogastese poolt. Käesoleva töö autor usub, et Valentinianus II sooritas enesetapu ja Arbogastes tegutses seega lõppkokkuvõttes lähtuvalt riiklikest huvidest.

Kokkuvõte

Tööhüpoteesina sai eeldatud, et Rooma ühiskonnaga tugevamini integreerunud pealikud olid impeeriumile lojaalsemad kui need pealikud, kes tegutsesid vaid Rooma liitlastena ja polnud ühiskonnaga tugevalt seotud. Uurimus kinnitas püstitatud hüpoteesi, osutades, et Rooma impeeriumi võimustruktuuriga tugevamalt seotud väepealikud olid impeeriumile lojaalsemated kui need, kes tegutsesid vaid Rooma liitlastena.

Arbogastese oli franki päritolu romaniseerunud väepealik, kes teenis enne võimuletulekut Läänes nii keiser Gratianuse kui Theodosiuse teenistuses. Pärast edukat sõjakäiku usurpaator Magnus Maximuse vastu sai Arbogastesest Theodosiuse heakskiidul Lääne-Rooma imperaatori Valentinianus II asevalitseja. Arbogasteselt tekkis Valentinianus II'ga konflikt, mis tulenes keisri reaalse võimu piiratusest, Valentinianus II mõistis, et tegelik võim riigis oli Arbogastese käes, kes oli omakorda lojaalne Theodosiusele. Valentinianus II suri 393. aastal ning pole otseselt teada, kas ta tegi enesetapu või ta mõrvati Arbogastese poolt, käesoleva töö autori arvates oli tegu enesetapuga, tuginedes asjaolule, et Valentinianus II surma ja uue imperaatori Eugeniuse trooniletõusu vahel oli kolme kuu pikkune interregnum, mille jooksul Arbogastes Theodosiusega ebaõnnestunult läbirääkimisi üritas pidada. Arvatavasti uskus Theodosius, et Arbogastes mõrvas Valentinianus II'e, mis viis üheskoos paganliku restoratsioonist tulenevate lisapingetega kodusõjani Arbogastese-Eugeniuse ja Theodosiuse vahel. Seega saab öelda, et kodusõda sai alguse Valentinianus II surmast tulenevate pingete tõttu ning puuduvad vettpidavad tõendid selle kohta, et Arbogastes püüdnuks haarata ainuvõimu tulenevalt isiklikest huvidest. Pigem seadis ta Eugeniuse troonile selleks, et lõpetada interregnum ja tagada riigi stabiilsus.

Stilicho oli Rooma ühiskonnas üles kasvanud sõjaväelane, kes teenis Theodosius I all. Päritolult oli ta isa kaudu vandaal, kuid oli ema kaudu seotud Rooma provintsiaalaadliga. Sellest tulenevalt liitis keiser Theodosius Stilicho enda perekonnaga ning korraldas Stilicho ja enda adoptiivtütre Serena abielu. Pärast keiser Theodosiuse surma sai Stilichost uue Lääne-Rooma keisri Honoriuse asevalitseja. Tema toetusbaasis oli oluline roll barbaritest liitlastel, kuna erinevalt Arbogastesest ei õnnestunud Stilichol tagada Lääne-Rooma sõjajõudude lojaalsust. Lisaks oli Lääne-Rooma sõjavägi kandnud Frigiduse lahingus suuri kaotusi ning Stilicho oli sõjaliste ressursside piiratusest tulenevalt sunnitud barbaritest liitlasi kasutama. Tema püüded riiki ühendada tulenesid samuti pigem ressursside piiratusest ja siit tulenevast soovist koondada Lääne- ja Ida-Rooma ressursid, ning puuduvad tõendid selle kohta, et ta oleks

üritanud võimu haarata selleks, et tõsta troonile oma poega Eucherius. Pigem näitab sündmustik, et Stilicho oli keisrile lojaalne asevalitseja.

Alaric pärines gooti hõimudest ja oli tõenäoliselt hõimutasandil kõrget päritolu, aga pole teada et ta oleks olnud päritolu kaudu otseselt seotud mõne varasema gooti valitsejaga. Tõenäoliselt juhtis Alaric Frigiduse lahingus gootide väeosa ning pärast Frigiduse lahingut suutis ta tõusta gootide liidriks ning alustas roomlaste vastast ülestõusu. Tema põhilise toetusbaasi moodustasid barbaritest üksused, kes olid lojaalsed Alaricile endale. Alaric lähtus poliitika ajamisel enda toetusbaasist, st. tema gooti alamate huvidest ja üritas astuda impeeriumi teenistusse selleks, et tagada endale ja enda alamatele toimiv kokkulepe Rooma impeeriumiga. Pole teada, kas Alaric oleks olnud riigile lojaalne, kui tal oleks õnnestunud taoline leping sõlmida. Oluline roll oli kahtlemata ka valitseval Lääne-Rooma imperaatoril Honoriusel, kes ei olnud suuteline Alariciga kokkuleppele jõudma.

Saab öelda, et Rooma ühiskonnaga paremini integreerunud pealikud nagu Arbogastes ja Stilicho olid Rooma impeeriumile küllaltki lojaalsed ning ei saa öelda et nad oleksid otsuste tegemisel lähtunud valdavalt isiklikest huvidest. Puuduvad tõendid selle kohta, et nende germaani päritolu oleks mõjutanud silmnähtavalt nende poliitikat. Seevastu Alaric, gootide pealik ning impeeriumi liitlane tegutses ennekõike iseenda ja oma gooti alamate huvidest lähtuvalt. Rooma teenistusse soovis Alaric astuda vaid selleks, et tugevdada iseenda ja enda järgijate positsiooni.

Summary “The aim of the policies of Germanic chieftains and their loyalty to the Roman Empire based on the example of Arbogast, Stilicho and Alaric”

The aim of this study is to examine the interests and power basis of the Germanic chieftains in the Late Roman Empire and their loyalty to the empire. Previous studies have mostly focused on the reasons why Germanic chieftains have been accepted into Roman service and have tried to analyse what was the role of Germanic influence on the collapse of the western empire. This study focuses on the motives, support and background of the chieftains and tries to analyse the connection between these aspects and their effects on the loyalty of the chieftains. The study focuses on three Germanic chiefs: Arbogast, Stilicho and Alaric.

The hypothesis of this paper is that chieftains who were more integrated into the Roman society and considered themselves Roman were more loyal to the empire than the chiefs who acted only as Roman allies and were not a part of the overall power structure of the empire.

The study is divided into three parts. The first part focuses on the historical narrative associated with each chieftain and describes their actions in detail. The second part analyses the motives and support of each chieftain and the third chapter summarizes the analysis of the second chapter and attempts to draw a conclusion.

Arbogast was a Roman general of Frankish origin, who served under emperors Gratian and Theodosius I. After a successful campaign against the usurper Magnus Maximus Arbogast, with the approval of Theodosius, became the regent of emperor Valentinian II in the West. Tensions soon developed between Valentinian and Arbogast, as Valentinian quickly realized that Arbogast was the one who effectively ruled the Western empire. Valentinian II died in 393 and it is unknown whether he committed suicide or was assassinated by Arbogast. The author of this thesis believes that Valentinian committed suicide as there was a lengthy interregnum between the death of Valentinian and the ascension of Eugenius. During that interregnum Arbogast also tried to (unsuccessfully) negotiate with Theodosius. Theodosius probably believed that Arbogast murdered Valentinian to usurp the imperial power in the West. The author of this thesis believes that it is more likely that Arbogast placed Eugenius on the throne to avoid a risky interregnum and to provide stability for the Roman realm.

Stilicho was a Romanised general who served under Theodosius I. His father was of Vandalic origin, but his mother was part of the Roman provincial nobility. This soon allowed Stilicho to enter the emperor's immediate family by marriage and likely contributed to his career. After the death of Theodosius Stilicho became regent of the new Western Roman emperor Honorius. Barbarian allies were an important part of his power base as Stilicho was never able to fully guarantee the loyalty of the armed forces of the Western empire. The Western army had also suffered heavy casualties at Frigidus and therefore a lack of resources also forced Stilicho to utilise Germanic troops. Stilicho's ambition to unite the Eastern and Western halves of the empire under his regency was likely fuelled by his desire to unite the resources of the Roman empire as he probably realized that it was impossible to protect the borders of the Western empire without the resources of the East. It is unlikely that he wanted to depose Honorius and claim the empire in the name of his son Eucherius, his unquestionable surrender to Honorius after the coup of Olympius serves as proof.

Alaric was a chieftain of Gothic descent and was likely a part of the tribal elite. It is unknown whether he was related to any previous Gothic rulers. He probably commanded a detachment of Gothic warriors at the battle of Frigidus. After the battle he succeeded in becoming leader of the Goths and started an uprising against the empire. Alaric's power base mostly consisted of barbarian followers who were loyal to him alone. His actions served the interests of his Gothic subjects and he probably attempted to assume a position in the bureaucratic power structure of the empire to guarantee a lasting treaty between the Goths and the imperial government. It is unknown if Alaric would have been loyal to the empire if such an agreement had ever been established.

Chieftans who were more integrated into the Roman society such as Arbogast and Stilicho can be considered loyal to the Roman empire and it is unlikely that their actions derived from personal ambitions. Their Germanic heritage did not significantly impact their policies. The same cannot be said about Alaric. Although he was an ally of Rome, his actions mostly served his personal ambitions and those of his Gothic subjects. Alaric only desired a position in the Roman military to gain personal prestige and to cement his position as ruler of the Goths.

Kasutatud allikad ja kirjandus ning lühendid

Algallikad

1. Ambrosius. De obitu Valentiniani. Liverpool University Press, 2005.
2. Ambrosius. Epistula Extra Collectionem 10. Liverpool University Press, 2005.
3. Claudianus. Claudian: Volume I-II. Loeb Classical Library, 1922.
4. Florentius. Historia Francorum. Penguin Classics, 1974.
5. Jordanes. The Gothic history of Jordanes. Kessinger Publishing, 2010.
6. Orosius. Seven Books Of History Against Pagans. Liverpool University Press, 2010.
7. Philostorgius. Historia Ecclesiastica. London: Henry G. Bonn, 1855.
<http://www.tertullian.org/fathers/philostorgius.htm>.
8. Rufinus of Aquileia. Historia Ecclesiastica. Oxford University Press, 1997.
9. Zosimus, S. Historia Nova. Australian Association for Byzantine Studies, 1982.

Sekundaarkirjandus

1. Croke, B. Arbogast and the Death of Valentinian II. *Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte*, 25(2), 1976.
2. Cameron, A., Garnsey, P. *The Cambridge Ancient History Volume 13: The Late Empire, AD 337-425*. Cambridge University Press, 1997.
3. Heather, P. *Goths and Romans 332-489*. Oxford University Press, 1994.
4. Hughes, I. *Stilicho: The Vandal Who Saved Rome*. Pen & Sword Military, 2010.
5. O' Flynn, J. M. *Generalissimos of The Western Roman Empire*. The University of Alberta Press, 1983.
6. Michael Kulikowski. *Rome's Gothic Wars. From The Third Century To Alaric*. Cambridge University Press, 2015.
7. Mitchell, S. *A History of the Later Roman Empire, AD 284-641*. Wiley-Blackwell, 2014.
8. Sabin, P., Wees, H., Whitby, M. *The Cambridge History of Greek and Roman Warfare. Volume 2. Rome from the Late Republic to the Late Empire*. Cambridge University Press, 2007.
9. Williams, S., Friell, G. *Theodosius, The Empire at Bay*. Yale University Press, 1998.

Lühendid

1. Ambrosius. De obitu Valentiniani. 43. – Ambrosius. De Obitu Valentiniani. Lõik 43.
2. Ambrosius. Epistula Extra Collectionem. 10. 6. – Ambrosius. Epistula Extra Collectionem 10. Lõik 6.

3. Claudianus. De Bello Gothico. 524–25. Claudianus. De Bello Gothico. Read 524–25.
4. Claudianus. De VI Consulatu Honorii. 229-237. – Claudianus. De VI Consulatu Honorii. Read 229-237.
5. Claudianus. De Consulatu Stilichonis. 89-99. – Claudianus. De Consulatu Stilichonis. Read 89-99.
6. Claudianus. In Rufinum Liber Secundus. 186-196. – Claudianus. In Rufinum Liber Secundus. Read 186-196.
7. Florentius. 2. 9. – Florentius. Historia Francorum. Raamat 2. Peatükk 9.
8. Jordanes. 29. – Jordanes. The Gothic history of Jordanes. Peatükk 29.
9. Philostorgius. 11.1. – Philostorgius. Historia Ecclesiastica. Raamat 11. Peatükk 1.
10. Orosius. 7. 35. – Orosius. The Seven Books of History Against the Pagans. Raamat 7. Peatükk 35.
11. Rufinus of Aquileia. 11. 31. – Rufinus of Aquileia. Historia Ecclesiastica. Raamat 11. Peatükk 31.
12. Zosimus 4. 53. – Zosimus. Historia Nova. Raamat 4. Lõik 53.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Tauri Einberg (sünnikuupäev: 31.03.1996.)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Germaani päritolu pealike poliitika suunitlus ning lojaalsus Rooma keisririigile Arbogastese, Stilicho ja Alarici näitel“, mille juhendaja on Mait Kõiv,
  - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, 27.05. 2018 (*kuupäev*)